

**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,
Coordinatus, Seu Omnes ...**

Diana, Antonino

Lugduni, M. DC. LXXX.

64. An servi, invitis Dominis possint eligere sepulturam? Et an Dominus teneatur facere expensas circa funus servi? Et an pro servo tamen impubere Dominus possit eligere sepulturam? Quod idem ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76429](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76429)

RESOL. LXI.

*An serui validè contrahant, & obligentur?
Et quid si seruus promisit pecuniam pro libertate Do-
mino, an tunc concedatur actio aduersus il-
lum?*

*Eodem modo, si pactum fuit inter seruum & Domi-
num, vt propter pecuniam illum manumitteret, &
seruus soluit pecuniam, habet seruus actionem con-
tra Dominum, vt se manumittat, & alij diuersi
casus adducuntur, & explanantur pro praxi supra
dictarum questionum. Ex p. 7. tr. 7. Rel. 24.*

§. 1. **R**espondeo quod ex contractibus seruorum
siue cum dominis, siue cum aliis, non oritur
ciuilis obligatio, vnde neque illis neque aduersus illos
datur actio in foro seculari, etiam postquam peruenerint
ad libertatem, *l. in personam, l. quod attinet, ff. de
reg. iur.* in quarum vltima dicitur, Quod attinet ad ius
ciuile, serui pro nullis habentur, non tamen ex iure natu-
rali, quia quod ad ius naturale attinet, omnes homines
aequales sunt, Excipe, nisi seruus promisit pecuniam
pro libertate domino, tunc enim conceditur actio ad-
uersus illum *l. promisse C. an seruus pro suo proprio, & c.*
Promissa, inquit, tibi pecunia à seruo tuo, vt eum ma-
numiseris: si posteaquam manumissisti, stipulatus ab eo
non es, aduersus eum petitionem per in factum actionem
habet. Eodemque modo si pactum fuit inter ser-
uum, & dominum, vt pro certa pecunia illum manumit-
teret, & seruus soluit pecuniam, habet seruus actionem
contra dominum, vt se manumittat, *l. 1. §. seruos ff.
de offic. praef. verb. leg. vix ff. de iudic.*

2. Sed ex contractu seruorum, quamuis non
oriatur obligatio ciuilis, oritur tamen naturalis, vnde
in foro conscientiae ipse tenetur stare contractui, &
vicissim qui cum eo contraxit, *l. quod attinet, c. i. ff.
de regul. iur. leg. serui, ff. de actio & oblig. Ex contracti-
bus inquit ciuilitè quidem non obligantur, sed natu-
ralitè quidem obligantur, & obligant. Hinc est, vt si
seruo dominus aliquid debebat, idque soluit postquam
fuit manumissus non concedatur domino repetitio;
quia soluit id ad quod naturalitè obligatus erat. Eo-
demque modo si quis nomine serui, vel ipse post ma-
numissionem soluat non conceditur repetitio, nec tenetur
fideiussor pro seruo soluere, *l. naturaliter, ff. de
condic. indeb.* Et ita etiam docet Fillucius tom. 2. tract.
5. cap. 3. num. 50. & 51. Sanchez in opusculo, tom. 1. lib. 1.
cap. 1. dub. 2. vbi sumat, quod seruus sine licentia do-
mini promittens aliquid vel aliter contrahens obliga-
tur naturalitè, & in foro conscientiae. Hinc fit, quod
in omnibus casibus in quibus liber homo teneretur
naturalitè, & ciuilitè, teneretur seruus naturalitè.
Et si seruus se obliget dando fideiussorem, tenetur
fideiussor naturalitè & ciuilitè: quia fideiussio po-
tèst accedere naturali obligationi. Sed circa praesentem
questionem ne deseras etiam videre nostrum Mega-
lam in 2. 2. lib. 2. c. 5. q. 4. n. 86 & seq.*

3. Dicendum est igitur quod de iure naturali acti-
uam & passiuam obligationem seruus habet; nam etsi
seruitus ea, quae sunt iuris ciuilis, tollat, tamen ea, quae
sunt iuris naturalis, inuolata relinquit, vt in *l. quod at-
tinet, ff. de reg. iur. & iuxta §. Sed naturalia institut. de
iur. nat. gent. & ciu.* Inde fit, vt in conscientiae foro tam
ipsi serui, quam illi, qui cum illis contrahunt, siue
sint domini, siue extranei ad obseruationem contra-
ctus teneantur.

RESOL. LXII.

*An serui possint esse testes? Ex parte 7. tract. 7. Rel. 2.
alias 71.*

§. 1. **D**E hac quaestione vide Farinacium de Te-
stibus q. 55. in spec. 2. n. 165. cui adde Dic-
nellam lib. 25. c. 9. Rithersufum in Nouellis Injunct.
n. par. 9. cap. 22. n. 22. Dicastrum de Inst. lib. 2. tit. 1.
disp. 8. dub. 3. num. 25. qui omnes negativè respondent
ex leg. quoniam liberi, C. de Testament. & in leg. praedict.
C. de quaestio. quod tamen limitatur in aliquibus ca-
sibus, quos ponit Farinacius vbi supra, & praedictum
quando veritas aliter haberi non potest, vt assertum legit
consultus in *l. serui, ff. de Testibus, & probat. Mafcardus
de probat. concl. 1358. n. 18.* Idem dicendum est in
criminibus exceptis, vt notat idem Mafcardus vbi su-
pra, n. 19. Vnde in nostro sacro Tribunali sanctae In-
quisitionis, serui recipiuntur ad ferendum Testimo-
nium etiam absque tortura.

RESOL. LXIII.

*An serui possint testamentum facere?
Et an mancipia, & Christiani capti à Turci,
possint etiam in statu, & loco captiuitatis tes-
tamentum facere? Ex parte 7. tract. 7. Rel. 9.
alias 50.*

§. 1. **R**espondeo cum Eminentissimo Cardinali
de Lugo de Inst. tom. 2. disp. 24. scilicet q. 2. §. 1.
seruum testari non posse, nec si testetur valere illud tes-
tamentum, etiam si postea liber fiat, quia factum est
non habente legitimam voluntatem, imò licet nec
iam ipso ignorante, vel dubitante, liber factus et de-
testamentum non valet, *l. qui testamento domini, & l. q. 1.
& l. filius familiae, 2. ff. de testam. val. tamen illud tes-
tamentum ad causas pias, si verè liber iam erat, quod
illud fecit, vt probat Molina disp. 137. Captiuus etiam
bello iusto apud hostes, vel obles, qui est in loco capti-
ui in eo statu non potest testari: si tamen antea tes-
tamentum fecisset, siue mortuo testatore possit li-
bertatem iure postliminij, siue etiam in eo statu, & vbi
instit. quibus non est permittum facere testamentum, leg.
eius, leg. ob fides, & alius ff. de testam.*

2. Sed Thomas Mauilius tract. de testam. tit. 2. num.
44. ponit aliquas exceptiones, & asserit seruum conde-
re posse testamentum. Primum, si hoc ei per aliquod sta-
tutum permittatur. Secundò si dominus seruo id per-
mittat. Tertio, si ad pias causas testatur. Quarto si liber
decedat.

3. Obserua tamen quòd licet non valeat testamen-
tum factum à captiuis, in loco captiuitatis, etiam si po-
stea redierint. Sed hoc non intelligitur, vt bene aduertit
Amicus de inst. & iure disp. 19. scilicet 3. n. 56. & Molina
disp. 37. de mancipiis Christianis captiuis à Turcis, qui
hi testari possunt etiam in statu & loco captiuitatis.

RESOL. LXIV.

*An serui inuitis Dominis, possint eligere sepulturam?
Et an Dominus teneatur facere expensas circa fun-
serui?*

*Et an pro seruo tamen impubere Dominus possit eligere
sepulturam?
Quod idem dicendum est de seruo pubere, si puber, ser-
uus illum non elegit. Ex p. 7. tr. 7. Rel. 75. alias 74.
§. 1. Affr.*

De Seruis, seu Mancipiis. Res. LXV. &c. 455

§. 1. **A**ffirmatiue respondet Portel in *Dub. Reg. V. sepultura. n. 6.* Paiqualig. *Dec. 381. n. 7.* quia in spiritualibus dominus non habet potestatem super seruum. At hæc opinio procedit si seruus pubes sit, nã tunc potest eligere sepulturam, sed quid, si non eligit sepulturã. Respondeo quod dominus potest eligere, si neque is elegerit, sepeliendus est sepultura Parochiæ in qua dominus domicilium habet. Pro seruo tamen impobere dominus eligere potest sepulturam. Et hæc omnia ex Vbaldo docet Laurorius in *Elucubr. var. tit. 2. c. 1. n. 1. 46.* qui etiam *c. 16. n. 29.* notat quod dominus tenetur facere expensas circa funus serui.

RESOL. IX.

An licitum sit se exponere ludo cum periculo manendi mancipium in treuibus? Ex p. 7. tr. 7. Res. 43.

§. 1. **S**upra dictum est liberum esse cuique se ipsum pro seruo vendere egestatis causa: nunc quæro, an licitum sit alicui seipsum lucræ, & quæstus causa vendere? Alicubi est via receptum, vt quidam ætate, & viribus valentes alea ludant ea lege & conditione, vt ducti, seruituti tradantur ad remigandum in treuibus, quod si victores euaserint, pecuniã expositã ludo sibi comparent: & solet Republica, aut Magistratus huiusmodi conditionis hominibus pecunias ac ludã tradere. Scribit Tacitus in *libello de moribus Germanorum*, apud eos hunc morem fuisse. *Aleam*, inquit, (quod mirere) sobrii inter seria exercent tanta laetandi, perdendiue temeritate, vt cum omnia deseruerint, extremo, ac nouissimo iactu de libertate, & de corpore contentantur: victus voluntariam seruitutem adit; quamuis inuincit, quamuis robustior aligari se, ac venire patitur: ea est in re fraus perniciosa, fidem ipsi vocant. Hæc tenus ille.

2. Dubitari non potest quin peccet is, qui seipsum sine vlla iusta causa vendit: nam est prodigus suæ libertatis venditor. Peccat etiam is qui cum aliquo suæ vitæ periculo se vendit causa lucræ. Ex quo fit, vt cum vita remigum fuerit, aut mortis periculo, aut peccatis obiecta non liceat alicui se ad remigandum vendere: Si verò id vitæ genus his malis caruerit, non video cur sit lethalis peccati condemnandus is, qui seipsum lucræ causa aleæ ludo exposuerit: nam quamuis libertatem periculo obiciat, lucrum nihilominus (vt plerisque contingit,) sibi potest acquirere: hoc tamen locum habere puto solum quando hoc non est, cum graui detrimento familiæ, vel propinquorum, vel aliorum. Et hæc omnia docet Azor, *tom. 2. lib. 2. cap. 3. 1. quest. 3.*

3. Ego autem consultus in facti contingentiã ab Excellentissimo Duce Alcalensi tunc Siciliae Prælege, respondi hoc esse admittendum à Principibus duabus conditionibus concurrentibus; Primò quod hoc efficiatur propter necessitatem publicam, vt quando armadæ essent treuibus, & mancipia sufficientia, aliique remigantes non adessent. Secundò vt ad talem ludum rō admittantur personæ, quæ, vt dixit Azorius, graue detrimentum suæ familiæ afferant. Tertio vt euentur peritua, blasphemia, &c.

RESOL. LXVI.

An serui possint à Domino castrari ad suauitatem vocis conseruandam, si ipsi consentiant?
Et an liceat alicui non seruo ad vocis suauitatem conseruandam hoc permittere? vel parentibus maximè etiam pauperibus liceat ad lucrum conseruandam castrare filios suos? Ex p. 7. tr. 7. Res. 64. aliàs 63.

§. 1. **R**espondeo certum esse ipsis inuitis non posse, quia vt supra vsum est domini non habet dominium in membra seruorum: ideo difficultas est, si hoc licitum esset dominis ipsis seruis consentientibus: Et negatiue respondeo per ea quæ dixi in *part. 6. tract. 6. ref. 35.* vbi cum multis Doctõribus probauit, non esse licitum seipsum castrare pro conseruanda voce. Quæ sententiam nouissime docet, nunquam satis laudatus Doctõssimus & Eminentissimus Cardinalis de Lugo de *inst. tom. 1. disp. 10. sect. 1. n. 23.* vbi sic ait: Dubitatur secundò an liceat alicui ad vocis suauitatem conseruandam, qua reditus sibi in vitam totam, & lucrum comparare possit, permittere, quod castratur, vel parentibus etiam maximè pauperibus, liceat ad hunc finem filios proprios castrare: Affirmat Salonijs in *presenti, quest. 65. art. 1. controu. 2.* quando id fiat sine vilo vitæ periculo, & de consensu illius, qui castratur. Alij tamen communiter id negant dum in vniuersum dicunt, solum ad vitam conseruandam licere membri abscissionem, & ideo latè id impugnat Tannerus 2. 2. *disp. 4. dub. 5. num. 101.* quod videtur omnino verum: quia si ob alias causas, vel vtilitates, præterquam ob vitam vel sanitatẽ corporis tuendam, hæc mutilatio liceret, cõsequenter id posset admitti, quando Princeps noller in Palatio intimos famulos habere, nisi Eunuchos, vt olim si bas, & hodie obseruatur in aula Imperatoris Sinatum. Possent enim aliquis ad hunc gradum honoris cõsequendum cum animi alacritate id pati, imò si alius famulos elingues habere vellet, liceret eis linguam sibi abscindere, vt habiles fieret ad obsequiũ Principis. Vnde multo magis videretur licere ob vtilitatem spirituales, quæ plus faciendã est, quàm lucrum temporale, nempe vt facilius tentationes carnis vincerentur, vt securius cum feminis conuersari posset, vel earum spirituales curam suscipere, maximè quando ex hoc lucrum etiam temporale consequeretur ad vitam sustentandam: quæ omnia certè sine absurdo concedi nõ possunt. Et quidem de vtilitate spirituali, & ad se perãdas carnis tentationes constat id non licere ex decretis Ecclesiasticis supra citatis, quia ad eum finem non est necessarium tale medium: ex quo à fortiori colligitur, nec ad alias vtilitates inferioris ordinis licere adhibere tale medium nisi ad summum in necessitate extrema, quando ad vitandam mortem ob famem, vel necessitatem imminentem, necessarium esset illud remediũ, vt haberet aliquis victum necessariũ, alioquin fame moriturus, qui casus est moraliter impossibilis. Ita Eminentissimus Cardinalis de Lugo, & ego.

Quæ nunc est in tom. 1. tr. 7. Res. 130 §. vlt. & latè in tom. 8. tr. 5. Res. 85 §. 60. & in tom. 6. tr. 1. Res. 118 §. Nota h c & in ro. 9. tr. 1. Res. 107. §. Denique.

RESOL. LXVII.

An Dominus teneatur resarcire damnum à seruis illatum?
Et an ista obligatio liget in foro conscientia, vel solum post iudicis condemnationem? Ex p. 7. tr. 7. Res. 74. aliàs 73.

§. 1. **R**espondeo quod cõpetit actio aduersus Dominum mancipij ob damnum à mancipio culpabiliter illatũ absque domini culpa, vt habetur in *titulo Insti. & Dig. de noxialibus actionibus*, (si enim culpa Domini illatum fuit, tenebitur Dominus aliquid de ex iniusta læsione ad totum damnum) & tunc Dominus debet, vel damnum soluere, vel mancipium pro nexa dare, damnum passo. Dixi ob damnum à mancipio culpabiliter illatum: quia si absque vlla eius culpa fuit, sicut mancipium ad nihil tenetur, ita nec dominus, nisi in quantum ex damno illo factus est locupletior: si autem aduersus mancipium criminaliter agatur ad eum puniendum, non potest dominus

Sup. hoc in tom. 8. tr. 5. ex Res. 89. in *lege doctrinam §. penult.*